

Betydningsfull gjennom musikk: En samfunnspsykologisk studie av musikkterapiens ringvirkninger i barnehagen

TEKST

Jørgen Aasen Berget

Trude Senneseth

Brynjulf Stige

PUBLISERT 1. februar 2023

DOI <https://doi.org/10.52734/PiSa4995>

ABSTRACT:

Aims and background: To explore music therapy as special education at preschool level. The research has been carried out in a context where the relevance of music therapy is understood in light of children's rights to inclusion and participation.

Method: In two focus group interviews, preschool teachers, special education teachers and assistants described their experiences and use of music therapy. Data were analyzed through thematic analysis.

Findings: The results indicate that music therapy facilitates contact, communication, sense of community and joy. When children receive music therapy as special education, the music is used actively by children and adults throughout the week for learning and participating in the preschool community.

Implications: Special education provided in the form of music therapy can reduce exclusion and create an environment that promotes learning, development and participation in a community. The findings are discussed from a community psychology perspective. We use the term mattering, consisting of feeling valued and adding value, to shed light on important processes in relationships and on the interaction between music therapy provision and ordinary preschool provision.

Keywords: music therapy, children, community psychology, mattering, participation, special education

EMNER

Musikkterapi

barn

samfunnspsykologi

betydningsfullhet

deltakelse

spesialpedagogikk

En pedagog som deltok i musikkterapi i en barnehage, fortalte: «Det skjer så mye når du ikke er her. Vi bruker musikken din i garderoben, ved måltider og i samlinger. Andre barn som har deltatt i musikkterapien, kan spontant begynne å synge på sangene.» Dette gjorde inntrykk, og vi ble nysgjerrige på sammenhenger mellom ukentlige musikkterapitimer og bruk av musikk i hverdagen til barnet.

Musikk kan bli forstått som kommunikasjon som er nonverbal, kreativ og estetisk. Samtidig er musikkens mening nært knyttet til kontekst (Stige, 2002). Musikk er ikke bare noe man utsettes for, men noe man deltar i. Ruud (1990) beskriver musikk som *kommunikativ virksomhet*, og lignende perspektiv er videreutviklet i lys av sosioøkologiske teoriperspektiv (Ansdell, 2014). Musikk kan slik forstås som et verb (*musicking*): «To music is to take part, in any capacity, in a musical performance, whether by performing by listening, by rehearsing or practicing, by providing material for performance (what is called composing) or by dancing (Small, 1998, s. 9).» Ifølge disse teoretikerne gir musikk helt spesielle muligheter til å bygge relasjoner og komme nærmere et annet menneske.

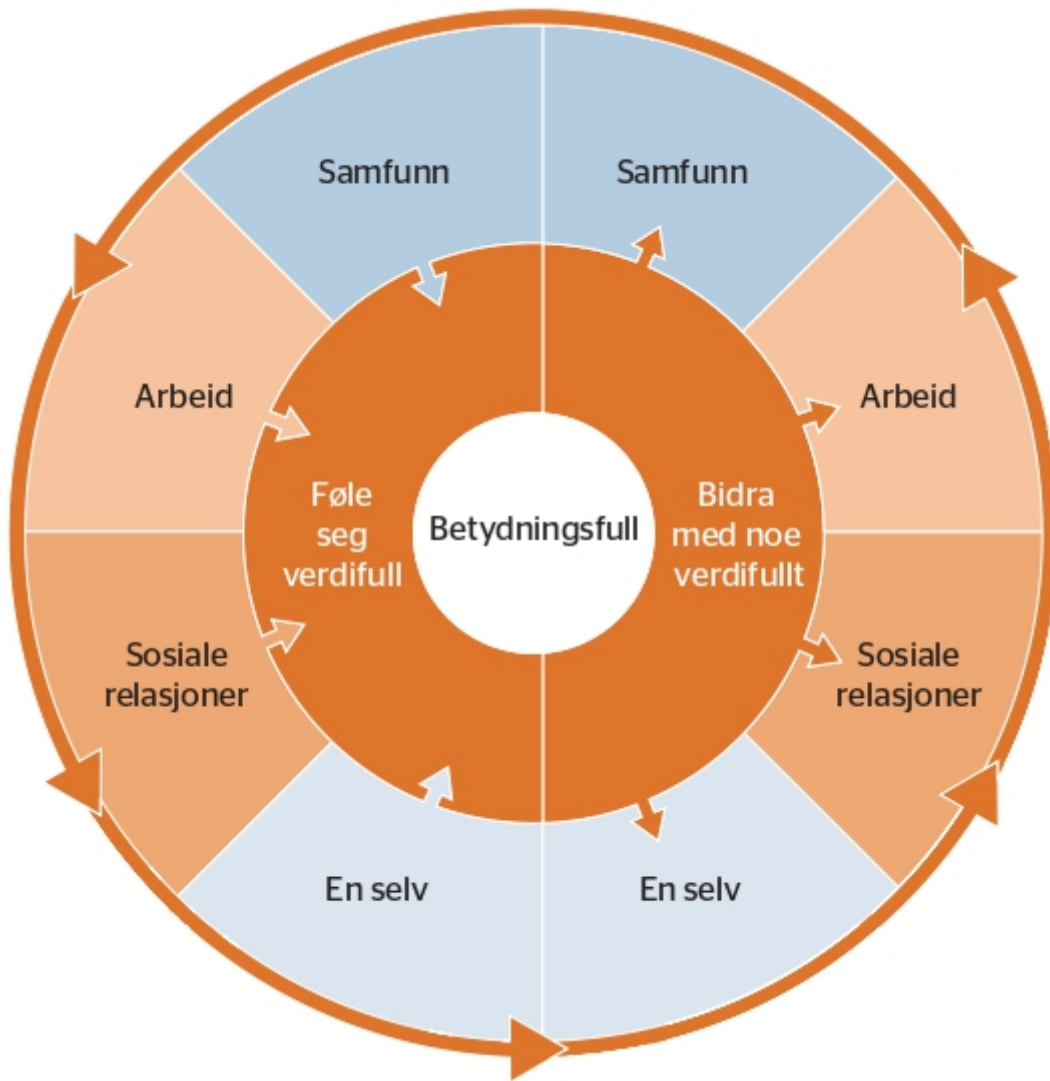
Dette kan forstås som et samspill mellom menneskers medfødte kommunikasjonsberedskap og de praksiser og kulturer vi sosialiseres inn i. Forskningen de siste tiårene på samhandlingen mellom foreldre og spedbarn har vist at den har musikalske kjennetegn, med sensitiv justering av puls, synkronisering av rytmer, tilpassing av fraser og modulering av intensitet. Malloch og Trevarthen (2009) argumenterer derfor for at alle mennesker er født med en *kommunikativ musikalitet*, forstått som forutsetninger og motivasjon for å gå inn i rytmisk organisert samhandling med andre mennesker gjennom lyd og bevegelse. Avhengig av hvilke praksiser og kulturer oppveksten vår gir oss kontakt med, kan vi både lære å være sammen med andre og å delta i ulike musikalske praksiser som i varierende grad vil gi plass til den enkeltes initiativ, væremåter, ressurser og utfordringer (Pavlicevic & Ansdell, 2009; Stige, 2002).

Musikkterapi og samfunnspsykologi

Musikkterapi kan defineres som bruk av musikk for å gi mennesker nye handlemuligheter. Begrensninger i handlemuligheter kan ligge på både individ- og samfunnsnivå (Ruud, 1997). Innenfor tradisjonen i det norske fagfeltet er man opptatt av et ressurs- og samfunnsorientert perspektiv, og både kulturpsykologi og samfunnspsykologi har hatt stor betydning for musikkterapeutisk teoriutvikling.

Figur 1

«The mattering wheel» – en syklus for betydningsfullhet (gjengitt etter tillatelse fra Tidsskrift for Den norske legeforening, Krokstad, 2021; Prilleltensky, 2020)

Merknad. Her forstår vi «arbeid» som barnets lek og samspill

Dette er tydelig i tradisjonen innen musikkterapi som kalles samfunnsmusikkterapi (community music therapy), som vektlegger arbeid med deltakelse, ressurser og fellesskap (Stige & Aarø, 2012). Prilleltensky (2020) beskriver begrepet *mattering*, som kan forstås som betydningsfullhet. Å være betydningsfull innebærer både det å føle seg verdifull og det å kunne tilføre verdi til et fellesskap (Krokstad, 2021; Prilleltensky, 2020). Å føle seg verdifull forutsetter at man blir respektert og anerkjent. Å kunne tilføre verdi innebærer muligheter til å bidra med noe som gjør en forskjell. Å føle seg betydningsfull bidrar til positiv vekst både for individet og fellesskapet (Prilleltensky, 2020). Opplevelse av betydningsfullhet kan i varierende grad skapes både i en familie og barnehage og i relasjonene mellom familie og barnehage. I Norge har man et mål om at barn skal føle seg hjemme i samfunnet, og at de skal oppleve at det er bruk for dem og deres perspektiver og meninger (Meld. St. 6 (2019–2020)), noe som er sammenfallende med sentrale mål både i samfunnspsykologien og musikkterapien.

PPT og spesialpedagogisk hjelp

Barnehagesektoren er som regel et barns første møte med et mangfoldig samfunn. I samarbeid med hjemmet skal barnehagen ivareta barns behov for omsorg og lek, og fremme læring og dannelse som utgangspunkt for en allsidig utvikling. Barnehager skal også introdusere barn til ulike kunstneriske og kulturelle uttrykk og motivere barn til selv å delta i og bruke musikk: «Opplevelser med kunst og kultur i barnehagen kan legge grunnlag for tilhørighet, deltakelse og eget skapende arbeid» (Utdanningsdirektoratet, 2017a, s. 50).

Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) samarbeider med barnehager og skoler for å kartlegge utfordringer til enkeltbarn og for å utvikle et godt læringsmiljø (Meld. St. 6 (2019–2020)). Som sakkyndig instans vurderer PPT enkeltbarns behov for spesialpedagogisk hjelp, som i noen tilfeller gis som musikkterapi i barnehagen.

Litteratursøk

For å få en oversikt over litteraturen om musikk, musikkterapi og barnehager gjorde vi et systematisk søk i APA PsychINFO, RILM, ERIC, ORIA og MEDLINE. Vi så på ulike variasjoner av søketermene «music», «music therapy», «kindergarten», «preschool», «early childhood education», «beyond session», «ecology», «ecological», «milieu», «consultation», «indirect practice», «child's initiative» og «staff initiative». Ved søket i APA PsychINFO, RILM, ERIC, ORIA og MEDLINE fant vi 20 relevante artikler og bøker.

En del av disse studiene har et individorientert perspektiv på musikkterapi. Andre tar for seg et mer økologisk perspektiv, hvor deltakelse, ressurser og kontekst er viktige faktorer (Helle-Valle et al., 2015; Rickson, 2008; Smith & Hairston, 1999; Twyford & Rickson, 2013; Wetherick, 2009). Vi fant også masteroppgaver og doktorgradsavhandlinger (Høydal, 2021; Johansson, 2009). Det er flere som har sett på samfunnsmusikkterapi med vekt på familiesamarbeid og økologiske perspektiver, og dette er kilder vi har funnet ved et manuelt søk ut fra referanselister (Jacobsen & Thompson, 2016; Krüger, 2020; Rickson & McFerran, 2014; Stige, 2002). Vi valgte å gjøre det systematiske litteratursøket kun på engelskspråklig materiale fordi litteraturen på norsk er avgrenset og vi antok at vi hadde dekket det meste gjennom det manuelle søket vi hadde gjort.

Problemstilling

I litteratursøket fant vi noen studier som knytter seg til en økologisk forståelse av barns utvikling og utfordringer. Men vi har ikke sett studier som spesifikt undersøker betydningen av spesialpedagogisk hjelp i form av musikkterapi, og spesielt hvordan musikkterapien kommer til nytte for enkeltbarnet og barnehagefellesskapet *utover* den begrensede tiden terapien konkret gjennomføres. Vi undersøkte derfor følgende problemstilling: Hvordan brukes og oppleves musikken av barnet, den voksne og barnehagefellesskapet når musikkterapeuten *ikke* er i barnehagen?

Metode

To fokusgruppeintervju ble gjennomført. Fokusgruppeintervju egner seg for å utforske en problemstilling ved at deltakere med lignende erfaringer kan utforske egne og andres erfaringer, og slik kommer det frem bredde i erfaringer og synspunkter (Malterud, 2012).

Utvalg og gjennomføring

Et strategisk utvalg på seks barnehagetilsatte ble invitert, og alle valgte å delta. De hadde deltatt i musikkterapi i barnehage, enten som ansatt i barnehagen eller i et pedagogisk fagsenter, med stillinger som barnehagelærer, spesialpedagog eller assistent. Deltakerne er anonymisert og har fått de fiktive navnene Camilla, Linda, Ingrid, Ragnhild, Vilde og Henrikke.

Musikkterapi praksis i barnehage

Førsteforfatter er utdannet psykolog og musikkterapeut fra Universitetet i Bergen. Han arbeider som psykolog i pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) og som musikkterapeut i et fagsenter hvor han gir spesialpedagogisk hjelp. Musikkterapitimene gjennomføres til fast tid i et grupperom i barnehagen. Deltakere er minimum ett barn med vedtak om spesialpedagogisk hjelp, en pedagog og oftest flere barn fra en avdeling i barnehagen. Samarbeidet med spesialpedagog, barnehagelærer eller assistent gir musikkterapien en overføringsverdi, siden pedagogen og barna lærer musikkaktiviteter sammen, og kan benytte dem resten av uken.

Man bruker bildetimeplan som gir oversikt over hva som skal skje i timen, og hva som er nytt. Planen skaper forutsigbarhet, gode overganger mellom aktiviteter og gjør det lettere for barna å konsentrere seg om en aktivitet om gangen. Et typisk musikkprogram innebærer ulike typer sanger, inkludert det som kalles kategori-, sanse- og dansesanger. Repetisjon av sanger skaper trygghet og gjenkjennelse, og gjennom timene kan barn vise økt oppmerksomhet og evne til samspill og deltakelse. Praksisen er dialogisk og improvisatorisk ved at musikkterapeuten prøver å ta utgangspunkt i barnets initiativ og ønsker. Ved å bli hørt og lyttet til kan barna oppleve seg som deltakende og betydningsfulle. Når musikkterapitilbudet involverer andre barn, kan gleden mellom barna bli stor. Det har vært «gylne øyeblikk» med latter og glede.

Musikkterapeutens tilstedeværelse i barnehagen skaper rom for møter, læring og samtaler med flere barn i barnehagen, både før og etter den konkrete musikkterapitimen. Ved ett tilfelle var det et barn som ikke hadde deltatt, men som likevel hadde lært seg en «hei-sang» ved å være i nærheten av rommet for musikksamlingen. Man kan si at praksisen går utover de fysiske barrierene av rommets vegger.

Forskernes rolle og forståelseshorisont

I studien har vi benyttet en abduktiv tilnærming hvor vi har beveget oss frem og tilbake mellom teori og data. Våre teoretiske og epistemologiske preferanser er preget av ressursorienterte og samfunnspsykologiske perspektiver, som vi gjør rede for i

artikkelen. Gjennom dialoger mellom forfatterne og med kollegaer i veiledningsgruppe har vi reflektert over muligheter og utfordringer i førsteforfatters posisjon som både forsker, psykolog og utøvende musikkterapeut. Det å være nær praksis som deltakere kan gjøre forskere forutinntatte og særlig positive til temaet som undersøkes. Dette er imidlertid ikke en studie som nøytralt skal sammenligne ulike former for spesialpedagogisk hjelp. Hensikten er å få dybdekunnskap om hvordan musikk tas i bruk i barnehager. Førsteforfatters aktørposisjon gir derfor et særlig innblikk i og dypere kunnskap om barnehagepraksisen. Som forskere har vi prøvd å tilstrebe struktur, åpenhet og gjennomsiktighet, som forventet i refleksiv forskning (Binder et al., 2012). I tillegg til refleksive samarbeidsprosesser har medforfattere deltatt i utformingen av forskningsprosjektet og i skriveprosessen.

Etikk

Studien ble drøftet og godkjent av personvernombudet i Bergen kommune 29.03.2021 i tråd med organisasjonens prosedyrer. Vår organisasjon har eget personvernombud og egne godkjenningsprosedyrer, og bruker ikke Norsk senter for forskningsdata (NSD) som godkjenner av forskningsprosjekter.

Datainnsamling og anonymisering

Ledelsen i barnehagene som hadde et aktuelt tilbud om musikkterapi, og fagsenteret ble kontaktet via telefon og gav tillatelse til å muntlig invitere barnehagelærere, spesialpedagoger og assistenter til intervju. Deltakerne var ansatte i barnehagen eller fagsenteret som hadde erfaring med musikkterapi, og de gav informert samtykke til å delta. Førsteforfatter gjennomførte ett intervju fysisk og ett digitalt grunnet smitteverntiltak i forbindelse med pandemien. Det ble tatt lydopptak av intervjuene, som ble transkribert i anonymisert form og deretter slettet.

Intervjuguiden fokuserte på hvorvidt musikkterapi i barnehage har betydning utover det tidsrommet som musikkterapeuten var til stede, og deltakerne ble bedt om å beskrive det de hadde sett og hørt, og videre hvilken betydning de opplevde musikkterapien hadde for (1) de voksne, (2) barnet som mottok hjelpen, og (3) for andre barn.

Dataanalyse

Vi har benyttet en tematisk og refleksiv analysemetode (Braun & Clarke, 2006, 2019), og lagt vekt på hovedintensjonene om «refleksivitet, teoretisk engasjement og kreativt faglig arbeid» (Braun & Clarke, 2019). Først ble transkripsjonen lest og gjenlest for at vi skulle bli kjent med materialet, deretter ble tema kodet. Temarelevante sitater fra materialet ble valgt ut. Et tema kan sees som en kjernekaraktistikk ved historien som dataen forteller, og som aktivt skapes av forskernes analyse (Clarke & Braun, 2018). Veiledningsgruppen til førsteforfatteren ble ved to anledninger invitert til å delta i refleksjoner over hvilke tema som opplevdes spesielt viktig i et samfunnspsykologisk perspektiv. Etterpå bearbeidet førsteforfatter teksten, før forfatterne møttes og drøftet

funn opp mot relevant teori og forståelse. Gjennom artikkelskriving ble det gjennomført ytterligere analyser for dypere forståelse av hvordan teorier kan belyse funnene, og hva som var viktigst å formidle. Møtet mellom de to fagfeltene musikkterapi og samfunnspsykologi ble sentralt når vi reflekterte over konkrete tema og sitater. Analysen er således et produkt av et dypdykk i data, hvor forfatterne aktivt og reflekterende var til stede (Braun & Clarke, 2019).

Resultater

Deltakerne beskrev i hovedsak hvordan de selv brukte musikken etter å ha deltatt i et musikkterapitilbud. I analysen kom det frem viktige opplevelser i fire overordnede temaer: kontakt, kommunikasjon, fellesskap og glede. De fire temaene er uløselig bundet til hverandre. Vi har valgt å gruppere temaene i to bolker, ettersom det er slik deltakerne fortalte om dem.

Kontakt og kommunikasjon

Camilla forteller hvordan musikken muliggjør en unik kontakt. Det viktigste for henne er en opplevelse av å kunne bruke musikken for å oppnå kontakt med barnet på en annen måte:

For meg så er det at du har hjulpet meg til å se en måte å få kontakt med dette barnet på, som vi ikke har klart på noen annen måte. Det har vært veldig fint. Det blir et fellesskap med resten av gruppen som dette barnet ikke opplever på mange andre arenaer.

Linda tar opp det å oppleve viktige små endringer hos barnet, hvordan hun ser de bitte små tingene som endrer seg fra gang til gang. Hun tar opp eksempler som det å vente på tur og å bruke dagtavle. «At vi ser fra gang til gang at en klarer litt mer og tåler litt mer.» Fra uke til uke ser hun de små skrittene. Hun tar opp hvor viktig det er at det samme personalet deltar i musikkterapien hver gang for å kunne se prosessen: «Kanskje barnet ventet i tre sekunder mer enn forrige gang, og det ser du fordi du var der forrige gang.»

Camilla beskriver at det er stort når man finner en innfallspport til kommunikasjon med barn som har begrenset eller manglende språk. Hun beskriver videre hva hun tror skjer i barnet når det nynner, at det er et uttrykk for opplevelsene barnet har hatt: «Mitt håp er da at når barnet merker at det kommer et svar på den sangen, at det er flere som er deltakere, så vil det selvfølgelig etter mange ganger oppleve at det er en måte å kommunisere noe.»

Fellesskap og glede

Linda beskriver hvordan hun bruker sangen «Så spiller vi litt på magen». Det utvikler seg en samtale om kroppen, og sangen beveger seg gjennom barnegruppen gjennom hele dagen:

Vi hadde den i forrige uke, den «Så spiller vi litt på magen». Den endret seg etter hvert til «Så spiller vi på puppen». Det var så vittig, fordi den sangen gikk hele dagen, men da vi sang «spille på puppen», ble det et veldig tema om pupper. «Vi har ikke pupper», og de måtte sjekke. Det ble mye ut av den sangen, vi synes det var morsomt. ... Så diktet jo vi videre, hvor vi skulle spille på «ryggen» og på «rumpen» og ..., sant? Og alle likte den så godt, det var det som var, og så ble det: «Hvor kan vi spille nå?» Alle kom med forslag, og ja, det ble veldig gøy da. Og den hørte vi utover dagen, vi hørte den hele dagen faktisk, den der nynningen på refrenget.

Når deltakerne forteller om hva de ser og hører i barnehagen, kommer det opp flere eksempler på hvordan de opplevde at barna ble en del av et fellesskap. Det virker som at gleden gjennomsyret musikkterapistunden og bruken av musikk i barnehagefellesskapet. Ingrid forteller om en togsang som hun begynte å synge på, og at det «... spontant kom en hel hale bak meg. Den ene henger på og den andre henger på, og barnet som er sammen med meg, henger på.» Videre beskriver Ingrid hvilken betydning dette har for barnet som deltar på aktiviteten:

Det gir en enorm glede. Du ser at ansiktene på alle barna er veldig glade, og ikke minst det fellesskapet. Holde rundt magen på hverandre og synge den samme sangen; det er en utrolig god følelse. Selv om barna kanskje ikke uttrykker dette verbalt, kan du se det på hele kroppsspråket. Vi er et «vi», og det er den «vi-følelsen» vi jobber mot. Når den kommer, så er den magisk.

Ingrid forteller at det skjer også noe inni henne når hun ser at barna blir glade: «Det er den gleden. Den indre gleden. Og det kan jo også handle om at vi får noe til, det også er jo en tilfredsstillelse; det er jo jobben vår. Dette fikk vi til, sant.» Ingrid beskriver videre en situasjon hvor alle 19 barna i barnehagen hadde en samlingsstund på avdelingen. Her begynte de å synge på en sang med bevegelser. Da begynner barnet som får musikkterapi, med en gang å respondere og gjøre bevegelser og å lære bort sangen til andre barn. Etter noen ganger kan alle barna på avdelingen sangen, og da så Ingrid gleden og tilfredsstillelsen hos barnet som hadde fått lov til å lære bort en sang. Ingrid forteller om det hun tenker skjer i barnet: «Vi tror at det barnet kjenner på, er noen utrolig gode følelser, og vi tror at barnet kjenner seg veldig inkludert. Og vi kan se at barnet vokser på situasjonen.» Hun fortsetter:

Barnet har lært «Vi betyr noe» og «Vi har noe som er viktig for de andre, min kunnskap betyr noe» og «Vi kan lære de andre noe». Når barnet i utgangspunktet er veldig svakt, er det ikke ofte at det kan oppleve akkurat en slik situasjon. Men det å være en som kan noe mer enn de andre, det er ikke så ofte de barna vi jobber med kan det.

Hun beskriver også hva som skjer inni henne, og hvordan hun videreformidler det hun har sett og hørt:

Det er jo en sånn eureka og sommerfugler. Vi blir jo så glade at vi blir helt rørt. Det er jo det første som vi sier til foreldrene når de kommer og henter. Vi kan formidle denne situasjonen og opplevelsene til barnet. Da kan vi se i øynene på foreldrene at det nesten kommer tårer; de blir så glade, og de går hjem fra barnehagen med barnet sitt med en sånn god følelse. Vi er helt sikre på at den gode følelsen varer hele den kvelden, så dette får en overført betydning og en stor verdi. Men det fordrer jo at vi voksne er bevisste, vi må være bevisste på å fremheve dem når vi kan, og være bevisste på å formidle historien videre.

Ingrid mener at hvis hun *ikke* formidler barnets historie videre, så har hun bare gitt 50 % innsats: «(...) for når foreldre òg får hørt historien, så opplever de også den gleden gjennom barnets opplevelser.»

Camilla beskriver også hvordan musikk kan gi en fellesskapsopplevelse:

«Når vi da tar frem musikken som du bruker: Barnet reiser seg, kommer ut på gulvet, er med, det kommer flere barn til, og det blir et fellesskap. Det blir en opplevelse og en aktivitet som ellers ikke ville vært der for de barna som er svake i forhold til kommunikasjon.» Camilla omtaler også hvor kjekt det er når voksne er med på «sånn tull og tøys.»

Linda trekker frem sammenhengen mellom forventning og glede og at hun opplever en entusiasme rundt musikken. Henrikke tar opp at det er viktig hvilke holdninger de voksne i barnehagen har til musikken, og at de bruker musikken:

Det kunne ha endt opp med at det var den timen og ikke ble noe mer, ikke sant? Så det er jo viktig at man er [med] på det og bruker musikken ellers når en ser at det kan være bra for barna og miljøet.

Henrikke og Ingrid trekker frem at musikken gir glede til alle barn på avdelingen, ikke kun barnet som får musikkterapi som spesialpedagogisk hjelp, og at musikk kan være en motivasjon for å arbeide med andre oppgaver, og hun sier: «Musikk skaper glede.» Camilla trekker frem at det er lettere å rydde når man benytter musikk. Vilde forteller om bruken av bakgrunnsmusikk for å skape en stemning og å roe ned.

Camilla nevner et flerspråklig barn som skulle begynne i barnehagen uten å kunne norsk, og gleden det uttrykte i musikken:

Da ser jeg spesielt for meg et barn som ble så glad hver gang vi satte på musikk. Det var noen bevegelser til musikken hun observerte og etter hvert tok del i ... Det var mange ting som hun syntes kunne være uoversiktlige og vanskelige. Men når musikken kom, da var hun på trygg grunn.

Ragnhild fortalte om et barn hvor det var bursdagssamling. Barnet hun beskriver, fikk selv velge bursdagssang, og hun sang denne etterpå, men byttet ut «happy birthday to you» med «happy birthday to me». Ragnhild beskriver så hva hun tenkte skjedde i barnet:

Sånn som vi ser det, synes hun det er kjempekjekt, hun fryder seg, hun skjønner at dette er til meg. Og den applausen som kommer. Så vi sitter igjen med at hun forstår at «dette er min dag», og en sånn god følelse at dette var en veldig fin stund.

Diskusjon

Vi har sett på sammenhengen mellom musikkterapi og ulike hverdagsaktiviteter i barnehagen. Personalet er med i musikkterapi, ser og hører musikken der, lærer noe og blir inspirerte. Videre ser og hører de at barna bruker det de har lært, og ser utvikling i barnas kompetanse. Personalet bruker så kjente sanger eller sanger de har lært i musikkterapi, i møte med barna i andre situasjoner. Slik bygger deltakerne med bakgrunn som barnehagelærere, spesialpedagoger og assistenter videre på sine erfaringer, evner og utdanningsbakgrunner knyttet til pedagogikk og musikk. I diskusjonen av funnene tar vi utgangspunkt i temaene *kontakt* og *kommunikasjon*, *fellesskap* og *glede*. Vi drøfter temaene opp mot det samfunnspsykologiske begrepet betydningsfullhet, supplert med aktuell teori fra musikkterapien.

Kontakt og kommunikasjon

Å bli verdsatt er grunnleggende for å kunne gi verdi til seg selv, til andre og til samfunnet. Begrepet betydningsfullhet innebærer først at man erfarer at man har verdi, hvor samfunn, arbeid, sosiale relasjoner og en selv kan bidra til at man føler seg verdifull. Videre innebærer betydningsfullhet at man ønsker og får mulighet til å tilføre verdi til de samme arenaene (se figur 1). Vi har valgt å utvide modellen til Prilleltensky, hvor vi fokuserer på barn og erstatter arbeid i hans modell med lek og samspill. Når den voksne i barnehagen opplever å få en ny kontakt med et barn, kan man tenke at dette er noe som gir barnet en opplevelse av å være verdifull, men det er også noe som gir den voksne en verdi. Med andre ord så gjelder *mattering*-syklusen både for de voksne i kontakt med barnet og barnet selv.

Det er sannsynlig at erfaringene den ansatte får gjennom musikkterapien, bygger videre på den profesjonskunnskapen hun/han allerede har. I funnene ser man at de voksne i barnehagen kan være svært viktige for å gi barn en opplevelse av betydning og verdi for fellesskapet. Det skjer ved at barna får mulighet til å dele sangene de har lært, med andre barn og ta en aktiv del i eksempelvis å holde rundt hverandre og synge den samme sangen. Slik deling kan gi gode ringvirkninger ved at barn og ansatte opplever seg betydningsfulle og da ønsker å bidra inn i fellesskapet.

Å forbedre kvaliteten på det ordinære barnehagetilbudet er nevnt som det viktigste tiltaket for å fremme en inkluderende praksis i barnehagene (Meld. St. 6 (2019–2020)). Når en spesialpedagog, barnehagelærer eller assistent greier å få kontakt med et barn på en ny måte, kan man si at kvaliteten på det ordinære barnehagetilbudet er blitt forbedret. Musikkterapi kan gi barnehagelæreren, spesialpedagogen og assistenten mulighet til å oppnå bedre kontakt med et barn, og gi et barn bedre kontakt med den

ansatte og de andre barna. Med andre ord kan musikkterapi bidra til å øke kvaliteten på samspillet og dermed inkluderingen som skjer i barnehagen.

Fellesskap og glede

Flere av deltakerne fortalte at de opplevde at barna ble del av et fellesskap gjennom musikken. De fortalte om hvordan glede og fellesskap hang sammen. Annerledeshet kan bli møtt som et problem eller som en mulighet. Musikkterapi kan her gi mulighet for deltakelse og samspill (Helle-Valle et al., 2015). Barna kunne tilføre verdi til fellesskapet gjennom musikk, samtidig som det samme fellesskapet gir barna en opplevelse av å ha verdi. Det å oppleve seg trygg og verdsatt blir et avgjørende utgangspunkt for barns læring og utvikling. Å være del av et fellesskap og en relasjon er fra tidlig av grunnleggende for å utforske verden. «Just as belonging is a powerful tonic for wellbeing, exclusion is toxic for health» (Prilleltensky, 2020, s.18). Flere i barnets nettverk opplever seg verdifulle. De får bidratt og ønsker å fortsette å bidra. Både pedagoger, foreldre og barn er deltakende i musiseringen i fellesskapet.

Mennesker har et stort behov for å høre til i fellesskapet. Vi trenger regelmessige, positive interaksjoner med de samme individene i et langsiktig, stabilt og omsorgsfullt rammeverk (Baumeister & Leary, 1995). Det å føle seg utelatt kan true ens opplevelse av verdi og mulighet til å bidra, noe som kan være destruktivt med tanke på psykisk og fysisk tilfredshet. Ensomhet har blitt assosiert med dårligere immunforsvar og depresjon (Prilleltensky, 2020).

Musikkterapi påvirker det ordinære tilbudet

Følelsen av å oppleve seg verdifull og å kunne tilføre verdi knytter individet til fellesskapet (Prilleltensky, 2020). I Prilleltenskys mattering-syklus (se figur 1) forstår vi altså «arbeid» som barnets lek og samspill. Barnets mulighet til lek og samspill regnes som avgjørende for sosial, emosjonell og kognitiv utvikling (Burriss & Tsao, 2002). Målet med spesialpedagogisk hjelp er å bidra til læring og utvikling ved å gi barnet tidlig hjelp og støtte til utvikling av for eksempel språklige eller sosiale ferdigheter (Utdanningsdirektoratet, 2017b). Det spesialpedagogiske tilbudet i barnehagene har fått mye kritikk (Nordahl et al., 2018). Kritikken har omhandlet kompetansemangel hos dem som gir hjelpen, og at mange tilbud har en form som bidrar til ekskludering fra fellesskapet.

Nordahls ekspertgruppe mener at det er for store variasjoner i kvalitet i barnehager, noe som særlig går ut over barn med spesielle behov (Nordahl et al., 2018). Barn og unge får det beste grunnlaget for å utvikle seg sosialt og faglig når de opplever seg som en viktig del av fellesskapet (Meld. St. 6 (2019–2020)). Det er derfor viktig at barnehage, PPT og fagsentre har en praksis der spesialpedagogisk hjelp bidrar til inklusjon og deltakelse i fellesskapet, og unngår å sette i gang tiltak som fører til ekskludering.

Studien antyder at musikkterapi gir personalet i barnehagen muligheter til å fremme kontakt, kommunikasjon, læring og fellesskap. Læring og utvikling skjer gjennom musikken. Barna tar viktige små steg fra gang til gang: De mestrer for eksempel

turtaking bedre. Flere av informantene tar opp at musikken kan føre til kontakt og bedre sosiale ferdigheter, noe som kan ha konsekvenser for barns muligheter til å ta del i lek og samspill.

Samfunnspsykologien vektlegger samarbeidseksperter heller enn en terapeutrolle der en skal «fikse problemer» individuelt (Prilleltensky, 2001). En av deltakerne i studien ytret tydelig en ny mestringstro på sin evne til å etablere kontakt med barnet. Mestringstro omhandler troen på å kunne få til noe (Bandura, 1982). Læring skjer i et fellesskap mellom musikkterapeut, spesialpedagog, barnehagelærer og assistent. Det kan skje ved å ha et praksisfellesskap i barnehagen, der man lærer av hverandre. Å reflektere sammen kan øke bevissthet og læring. Musikkterapeuten kan lære mer om hva som blir nyttig både for barna og for de som arbeider i barnehagen, og på den måten få en dypere forståelse av eget og andres arbeid. Personalet i barnehagene kan gjennom felles refleksjon bli mer bevisste på hva de selv allerede gjør som er nyttig for barna, og lære av hverandres erfaringer. På denne måten vil gruppesamtaler kunne gjøre deltakerne mer bevisst på egne ressurser og eget handlingsrom og på betydningen av musikken i barnehagehverdagen.

Studien belyser endringer i relasjoner der barnet og de voksne opplever at de har betydning (Prilleltensky, 2020). Rickson og McFerran (2014) har sett på hvordan man kan bygge en inkluderende og deltakelsesorientert musikkultur på en skole. De trekker frem at samarbeid på tvers av profesjoner er en kraftfull tilnærming for å få til ting man aldri ville greid alene. Musikkterapeuter kan ha en viktig rolle i å hjelpe pedagoger i å benytte musikk i møte med barn på en ny måte (Twyford & Rickson, 2013). Det innebærer et lærende profesjonsfellesskap. En kan se for seg at en av grunnene til at overføringen eller modelleringen fungerer så godt, er at barnehagelærer, spesialpedagog og assistent kjenner seg igjen i den musikkterapeutiske praksisen. Dette gjør at aktiviteter og arbeidsmåter i musikkterapiøkten lettere kan bli videreført mellom øktene. I barnehager kan det allerede være en bevissthet rundt bruken av musikk. Musikkterapeuten kan bidra med musikalske og relasjonelle ferdigheter, nye sanger, fokus i aktiviteter, en systematikk samt et profesjonelt blikk som kan være nytt. Studien vår viser at når de ansatte i barnehagen tar med seg musikken og den nye kunnskapen inn i resten av uken, når de deler dagens opplevelser med barnet og musikken med foreldre som kommer og henter, da spres denne opplevelsen av å være betydningsfull. Dette ville ikke vært mulig uten at spesialpedagogen, barnehagelæreren og assistenten selv var aktive og delte både musikken og gleden.

Konklusjon og implikasjoner

Denne studien viser at musikkterapi som spesialpedagogisk hjelp kan skape en bedre kontakt barn imellom og mellom barn og voksne i et barnehagefellesskap. Musikk bidrar til kommunikasjon, fellesskap og glede. Musikkterapien brukes altså av både det enkelte barn og av barnehagefellesskapet, utover den begrensede tiden musikkterapeuten er til stede. Dette understøtter relevansen av et sosioøkologisk teoriperspektiv for belysning av hvordan en inkluderende og deltakelsesorientert

musikkultur bygges. Det er en forutsetning at de voksne i barnehagen aktivt tar del i musikkterapien med barnet og benytter musikken resten av uken. Dette kan skape bedre muligheter for barna for å delta, bli hørt, lære, mestre og å føle seg betydningsfull og få tilføre verdi til fellesskapet.

Det anbefales å undersøke videre om musikkterapi kan være særlig hensiktsmessig som spesialpedagogisk hjelp for å nå overordnede mål for barnehagene. Kanskje kan en med tidlig innsats gjennom gode felleskap i større grad enn i dag forhindre utenforskap for barn med vansker. Det vil være verdifullt med videre forskning på hvilke muligheter det ligger i å bruke musikkterapi som spesialpedagogisk hjelp. Ved å gjøre observasjoner av naturlig forekommende «gylne øyeblikk» i musikkterapi med barn kunne vi ha kommet enda tettere inn på barnas opplevelser. Det vil også være verdifullt å se nærmere på innhold og kvaliteter i samspillet mellom barnehagepersonell og musikkterapeut for å få en dypere forståelse av musikkterapiens muligheter i et barnehagefaglig profesjonsfellesskap.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 60, nummer 2, 2023, side 80-88

TEKST

Jørgen Aasen Berget

KONTAKT: jorber@lyse.net

Trude Senneseth

Brynjulf Stige

+ Vis referanser

Andsell, G. (2014). How Music Helps in Music Therapy and Everyday Life. Routledge.

Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*, 37(2), 122. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.37.2.122>

Baumeister, R. F. & Leary, M. R. (1995). The need to belong: desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological bulletin*, 117(3), 497. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497>

Binder, P.-E., Holgersen, H. & Moltu, C. (2012). Staying close and reflexive: An explorative and reflexive approach to qualitative research on psychotherapy. *Nordic Psychology*, 64(2), 103-117. <https://doi.org/10.1080/19012276.2012.726815>

Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

Braun, V. & Clarke, V. (2019). Reflecting on reflexive thematic analysis. *Qualitative research in sport, exercise and health*, 11(4), 589-597. <https://doi.org/10.1080/2159676X.2019.1628806>

Burriss, K. G. & Tsao, L.-L. (2002). Review of research: How much do we know about the importance of play in child development? *Childhood Education*, 78(4), 230-233. <https://doi.org/10.1080/00094056.2002.10522188>

Clarke, V. & Braun, V. (2018). Using thematic analysis in counselling and psychotherapy research: A critical reflection. *Counselling and Psychotherapy Research*, 18(2), 107-110. <https://doi.org/10.1002/capr.12165>

- Helle-Valle, A., Binder, P.-E. & Stige, B. (2015). Do we understand children's restlessness? Constructing ecologically valid understandings through reflexive cooperation. *International journal of qualitative studies on health and well-being*, 10(1), 29292. <https://doi.org/10.3402/qhw.v10.29292>
- Høydal, E. (2021). Musikktapeuters opplevelser av sin profesjonelle identitet i møte med et spesialpedagogisk system: En kvalitativ intervjustudie. [Mastergradsoppgave]. Universitetet i Bergen.
- Jacobsen, S. L. & Thompson, G. (2016). *Music therapy with families: Therapeutic approaches and theoretical perspectives*. Jessica Kingsley Publishers.
- Johansson, K. (2009). Spill på kroppen: om bruk av berøring i musikkterapeutisk arbeid med barn med multifunksjonshemming. [Mastergradsoppgave]. Norges musikkhøyskole.
- Krokstad, S. (2021). Hva skal til for å få flere i arbeid? *Tidsskrift for Den norske legeforening*. <https://doi.org/10.4045/tidsskr.20.0760>
- Krüger, V. (2020). *Music therapy in child welfare: Bridging provision, protection, and participation*. Barcelona Publishers.
- Malloch, S. & Trevarthen, C. (2009). Musicality: Communicating the vitality and interests of life. I S. Malloch & C. Trevarthen (Red), *Communicative Musicality: Exploring the Basis of Human Companionship*, 1, 1-10. Oxford University Press
- Malterud, K. (2012). Fokusgrupper som forskningsmetode for medisin og helsefag. Universitetsforlaget.
- Meld. St. 6 (2019-2020). Tett på - tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO. Kunnskapsdepartementet.
- Merrick, J. (2013). *Child health and human development yearbook, 2011*. Hauppauge, NY, US: Nova Biomedical Books, US.
- Nordahl, T., Persson, B., Dyssegaard, C. B., Hennestad, B. W., Wang, M. V., Martinsen, J., Vold, E. K., Paulsrud, P., Johnsen, T. (2018). Inkluderende fellesskap for barn og unge. Fagbokforlaget.
- Pavlicevic, M. & Ansdell, G. (2009). Between communicative musicality and collaborative musicing: A perspective from community music therapy. I S. Malloch & C. Trevarthen (Red), *Communicative Musicality: Exploring the Basis of Human Companionship*, 357-376. Oxford University Press
- Prilleltensky, I. (2001). Value-based praxis in community psychology: Moving toward social justice and social action. *American Journal of Community Psychology*, 29(5), 747-778. <https://doi.org/10.1023/A:1010417201918>
- Prilleltensky, I. (2020). Mattering at the intersection of psychology, philosophy, and politics. *American Journal of Community Psychology*, 65(1-2), 16-34. <https://doi.org/10.1002/ajcp.12368>
- Rickson, D. (2008). The Potential Role of Music in Special Education (The PROMISE): New Zealand Music Therapists' Consider Collaborative Consultation. *New Zealand Journal of Music Therapy*, (6).
- Rickson, D. & McFerran, K. S. (2014). *Creating Music Cultures in Schools*. Barcelona Publishers.
- Ruud, E. (1990). *Musikk som kommunikasjon og samhandling: Teoretiske perspektiv på musikkterapien*. Solum.
- Ruud, E. (1997). Music and the quality of life. *Nordic Journal of Music Therapy*, 6(2), 86-97.
- Small, C. (1998). *Musicking: The Meanings of Performing and Listening*. Wesleyan University Press.
- Smith, D. S. & Hairston, M. J. (1999). Music therapy in school settings: Current practice. *Journal of Music Therapy*, 36(4), 274-292. <https://doi.org/10.1093/jmt/36.4.274>
- Stige, B. (2002). *Culture-centered Music Therapy*. Barcelona Publisher.
- Stige, B. & Aarø, L. E. (2012). *Invitation to community music therapy*. Routledge.
- Twyford, K. & Rickson, D. (2013). In their element! Student responses to the work of a music therapist in music therapy school consultation. *Music Therapy Perspectives*, 31(2), 127-136. <https://doi.org/10.1093/mtp/31.2.127>

Utdanningsdirektoratet. (2017a). Rammepleanen for barnehage.

Utdanningsdirektoratet. (2017b). Veilederen Spesialpedagogisk hjelp.

Wetherick, D. (2009). Music in the family: music making and music therapy with young children and their families. *Journal of Family Health Care*, 19(2), 56-58.